Satranç

Kıvanç Çefle [*btsatranc@tubitak.gov.tr*

Unutulmuş Ustalar 2: Rudolf Charousek

"Unutulmuş Ustalar" yazı dizisi içinde bu ay ele alacağımız ikinci usta Rudolf Rezső Charousek (1873–1900). Charousek, satranç dünyasında hızla yükselip sonra da birden sahneden çekilen olağanüstü yetenekli bir diğer oyuncu. Bugünkü Çek Cumhuriyeti'nin başkenti olan Prag'da doğmakla birlikte Prag'ın o sırada Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içinde yer alması nedeniyle günümüzde Macar ya da Çek-Macar bir oyuncu olarak hatırlanır. Yetiştiği çok uluslu ortamın da etkisiyle Çekçe, Macarca ve Almanca konuşabilen çok kültürlü bir entelektüeldi.

Satranca geç başlamasına rağmen (yaklaşık 15 yaşında) olağanüstü bir hızla kendini geliştirdi. Bu geç başlangıca rağmen oyunu çok hızlı kavraması, çağdaşları ve daha sonra onu inceleyen tarihçiler tarafından neredeyse mucizevi olarak değerlendirilmiştir. Bu ilk yıllarda kendisine hediye edilen Paul Rudolf von Bilguer'in "*Handbuch des Schachspiels*" adlı temel eserinden yoğun biçimde yararlandı. Hukuk tahsili için gittiği Kassa'da (bugün Slovakya'daki Kosice) o dönemde Orta Avrupa'da yaygın olduğu üzere satranççıların gittiği birçok kafe vardı. Burada tecrübeli oyuncularla temas eden Charousek, çok geçmeden agresif ve kombinatif oyun tarzıyla sivrildi. Buna uygun olarak partilerinde şah gambiti, Evans gambiti gibi riskli açılışları tercih ediyordu. Bununla birlikte pozisyonel oyuncuların sevdiği daha esnek bir açılış olan vezir gambitini de oynadığı oluyordu. Kendine güveni artınca o dönemde Macaristan'ın en kuvvetli oyuncusu olan Geza Maroczy ile iki maç yaptı, bunların birincisini 2-1 kazanırken ikincisini 5-9 gibi net bir skorla kaybetti. Cesareti kırılmayan ve Kassa'daki satranç çevresi artık ona dar gelmeye başlayan Charousek, hukuk tahsilini tamamlamak üzere Budapeşte'ye gitti. Burada organizatörlerin ilgisini çekmeyi başardı ve 1896'da Nürnberg'de yapılan Emanuel Lasker, Wilhelm Steinitz, Mikhail Chigorin gibi devlerin katıldığı bir turnuvaya davet edildi. Turnuva masraflarını karşılayacak durumda olmayan genç yetenek, arkadaşları arasında toplanan para sayesinde ilk uluslararası deneyimini yaşayacağı Nürnberg'in yolunu tuttu. Buradaki performansı çok iyi olmasa da (19 oyuncu arasında on ikincilik) zamanın şampiyonu Lasker'i yenmesi büyük yankı uyandıran çok önemli bir başarıydı. Bu sayede uluslararası tanınırlığı arttı. Zaten Nürnberg, Charousek'in böyle vasat bir sonuç elde edeceği ilk ve son uluslararası turnuva oldu. Gerçekten de iki ay sonra Budapeşte'de yapılan önemli bir turnuvada Chigorin'le birlikte birinci oldu. Bir yıl sonraki Berlin 1897 turnuvasında yine birinciydi. Bu turnuvada kötü bir başlangıcın (dört oyun sonunda yalnız bir puan) ardından üst

üste dokuz galibiyet alarak gerçekleştirdiği geri dönüş, satranç tarihinin en etkileyici performanslarından biri olarak kabul edilir.

Bu başarılarından sonra satranç dünyasının görmezden gelemeyeceği bir konuma yükselen Charousek, dönemin dünya satranç şampiyonu Lasker'in de dikkatini çekti. Lasker, Charousek'te potansiyel bir dünya şampiyonu gördüğünü söylüyordu! Hatta ikisi arasında bir şampiyonluk maçı yapılıp yapılamayacağı satranç çevrelerinde konuşulur oldu. Ancak kader buna izin vermedi. Bir soğuk algınlığı önce zatürreye dönüştü ardından da Charousek'in ilerlemiş tüberküloza yakalandığı anlaşıldı. Son derece zayıf ve bitkin bir hâlde 1898'da katıldığı Viyana turnuvasında yine de ikinci olmayı başardı. Hastalığı hızla ilerledi, bu yetenekli oyuncu iki yıl sonra akciğer tüberkülozundan yaşamını yitirdiğinde yalnızca 26 yaşındaydı.

Şimdi onun en ünlü oyunlarından birini inceleyelim. Bu unutulmaz partide Charousek'in nasıl "aman vermez" bir oyuncu olduğunu izleyeceğiz.

Charousek-Wollner

Kaschau, 1893
Danimarka gambiti

1. e4 e5 2. d4 exd4 3. c3 dxc3 4. Fc4 Af6 5. Af3 Fc5 6. Axc3 d6 7. 0-0 0-0 8. Ag5 h6?

Beyazın f7'ye yüklenişini görmezden gelen önemli bir hata. Wollner rakibinin iki hafif figüre karşılık kale almak istemeyeceğini ve atını geri çekeceğini düşünüyor. Ama Charousek'in bambaşka bir planı var.

9. Axf7 Kxf7 10. e5!

Charousek siyahın d6 piyonunun açmazda olmasından yararlanarak f6 atına saldırıyor ve tempo kazanıyor (Diyagram 1).

Diyagram 1

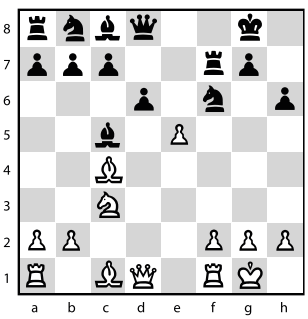

10…Ag4 11. e6!

Rakip pozisyonun kalbine mızrak gibi saplanan bir hamle! Siyah 11…dxe6 oynarsa 12. Vxd8 var.

11…Vh4

Wollner hem f2 hem de h2'ye saldırarak karşı oyun elde etmeye çalışıyor ama nafile…

12. exf7+ Şf8

12…Şh7 13. f8=A+! Şh8 14. Ag6+ ve siyah veziri alır.

13. Ff4!

Charousek bir taş geliştiriyor ve h2'yi koruyor, f2'yi umursamıyor bile!

13…Axf2 14. Ve2 Ag4+ 15. Şh1 Fd7

Beyaz 16. Ve8# ile tehdit ettiğinden bu hamle gerekliydi.

16. Kae1 Ac6

Siyah çaresizce e8'i savunmaya çalışıyor. Ama çok geç (Diyagram 2).

Diyagram 2

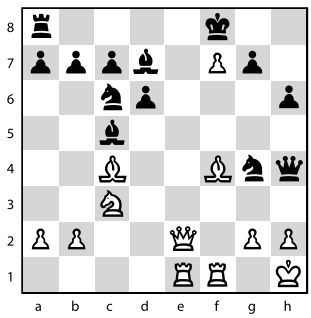

17. Ve8+! Kxe8 18. fxe8=V+ Fxe8 19. Fxd6#

(Diyagram 3).

Diyagram 3

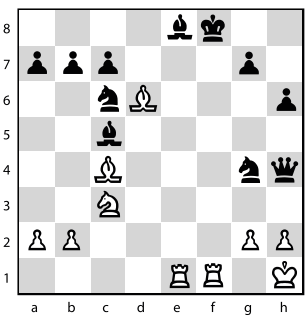

Matla biten çifte vezir fedası! Charousek'in rakibine bir an dahi nefes aldırmadığı enfes bir oyun. Çok sonra

Amerikalı akademisyen, edebiyatçı ve satranç yazarı Kester Svendsen (1912-1968) *"Son Tur"* adlı kısa hikâyesinde bu oyunu adeta bir karakter gibi kullandı. Hikâyede yaşlı bir satranç ustası 50 yıldır "mükemmel oyunu" oynama peşindedir. Dünya şampiyonluğu turnuvasının son turunda yarım puan gerisinde olduğu güçlü Rus usta Rolavsky (eserdeki hayal ürünü bir karakter) ile eşleşir. Kendisi beyazlarla oynayacaktır. Oyun, Charousek-Wollner oyunundaki aynı hamlelerle gelişir ve ustamız yıllardır beklediği mükemmel oyunu kazanır. Hayali sonunda gerçek olmuştur!

"Charousek eğer yaşasaydı hangi zirvelere ulaşırdı?" sorusu ne yazık ki sonsuza kadar cevapsız kalacak.

Ayın Soruları

Ayın soruları olarak Charousek'in oyunlarından iki pozisyon seçtik. Bakalım siz de onun nasıl kazandığını bulabilecek misiniz?

Diyagram 4
Charousek-Englander
Kaschau, 1891

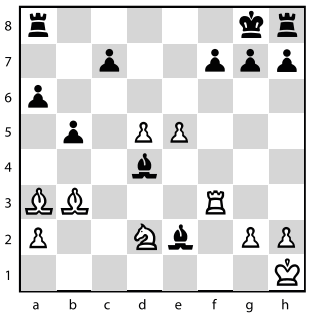

Sıra, kalesi tehdit altında olan Charousek'de. Sizce nasıl kazandı?

Diyagram 5
Charousek-Lehner
Budapeşte, 1897

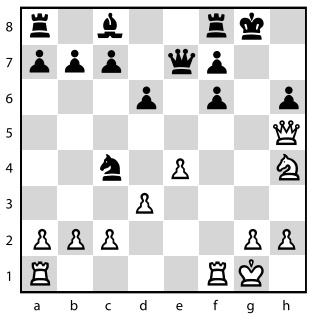

Siyah son hamlesinde 15…Axc4 oynayarak Charousek'in c4'teki filini almıştı. Charousek nasıl kazandı?

Geçen Ay Sorulan Problemlerin Çözümleri

Son yazımızda sizlere yapay zekâ tarafından kurulmuş üç etüt sunmuştuk. Şimdi bunların çözümlerini veriyoruz:

Diyagram 6

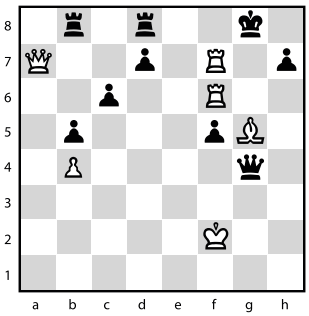

Beyaz oynar ve kazanır.

Çözüm:

1. Kg6+!
Beyaz daha ilk hamlede iki kalesini birden siyaha sunuyor.
1…Şxf7
1…hxg6 2. Va1 ve beyaz kazanır.
2. Va1! hxg6 3. Vf6+ Şg8 4. Fh6!
Ve kazanır çünkü 5. Vg7# önlenemez. Açık tahtada siyah vezirin beyaza şah çekebileceği bir kare bulamaması ilginç.

Diyagram 7

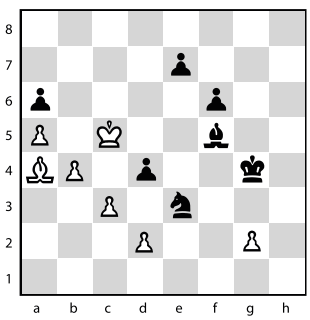

Beyaz oynar ve kazanır.

Çözüm:

1. cxd4 Axg2 2. Şb6 Fc8 3. Fc6 Af4 4. Fb7 Fxb7 5. Şxb7 Ad5 6. b5 Ab4 7. bxa6 Axa6 8. Şxa6 f5 9. Şb6 f4 10. a6 f3 11.a7 f2 12. a8=V f1=V 13. Vg8+ Şh4 14. Vh7+

Bu hamlenin ardında beyaz e7 piyonunu alır ve kazanır.

Diyagram 8

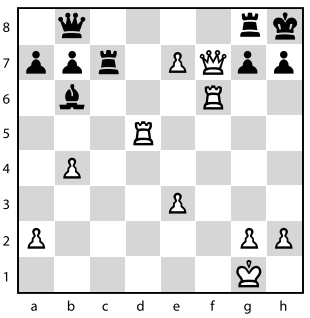

Beyaz oynar ve kazanır.

Çözüm:

1. Kd8! Vxd8 2. exd8=A! Kc1+
2…Kxf7 3. Axf7#.
Boğmaca matı!
3. Kf1 Fxe3+ 4. Şh1 Kxf1+
5. Vxf1 Kxd8
Şimdi siyahın 6. Kc8 ve 7. Kc1 tehdidi var.
6. g3

Bu hamleden sonra çok kolay olmasa da beyaz için kazanç var. Motor beyaz için +3 üstünlük veriyor. ■